

בת השיר ובת מרים

ישבנו בקפה „הרלי“ כאשר לדיזנגוף עדיין היה לב, ולא לבידזנגוף. היא שתתה תה ואני אספרסו. היא סיפרה לי על משוררים רוסיים, ועל בנה שנפל, ואני סיפרתי לה על ילדותי בכפר ועל ההתרגשויות והחרדות הפוקדות אותי בעיר הגדולה. „מי שכותב“, היא אמרה, „יש לו תמיד בית, ואולי אין בנמצא בתים יפים מאלה של השירים“.

חבר שלי, צעיר שרק התחיל להלחין שירים, עבר במקרה ליד הקפה וראה אותנו יושבים שם, עסוקים בשיחה. עוד באותו ערב טילפן אלי ו- אמר: „תגידי, כבר אין לך מה לעשות? יושב ומקשקש עם כל מיני סבתות בבתי קפה? מה קורה לך אה? ו“ כאשר התחננתי, בפיוות ה- אופיינית לבני הגעורים, הצגתי בפניה את אשתי וזכיתי בברכתה שהיתה חשובה לי עד מאוד. כשנולדה בתי, היתה בת-מרים אחת הראשונות בעולם שידעה על כך. „ואיך יקראו לה?“ שאלה. „שירה“, אמרתי.

„אני לא אוהבת את עגנון“, אמרה בת מרים, „הוא גאליציאני מדי“.

באותה תקופה אהבתי מאוד את עגנון, ו- כמעט לא הבנתי כיצד אפשר לא לאהוב אותו. אך נחישות דעתה של בת-מרים מצאה חן בעיני. אדם שאוהב הכל, בדרך אינו אוהב דבר. בת-מרים אמרה: „הוא יקרא לה שירה, ואני אקרא לה שיר“.

„עשינו עסק“, אמר הוא, כלומר אני. דרכינו נפרדו אך ידידותנו לא נפרמה. כע- בור שנים, כאשר רציתי לבקרה, כבר הייתי נבוכ ומבוגר מדי. כשהייתי באנגליה, החלפנו מכתבים. ובכל פעם כאשר הייתי רואה את הדודה רות, הייתי מתעניין בשלומה, ואומר לעצמי: „אני אבקר אותה, בהזדמנות ראשונה“ אך הזדמנות שכזאת לא באה. הידיעה על מותה באה לי ב- איחור. גשם קל טפטף בחוץ, וחשבתי לטלפן למריסה, בתה של בת-מרים, וכבר התחלתי לחייג, אך הרפיתי והנחתי את השפופרת במ- קומה. וכי מה אומר לה? גם ללויות אינני הולך משום שאני משתדל לזכור את חייהם של היקרים לי ולא את מותם. בודאי שלא אשלח מברק, כדרכם של הממהרים והדיסלומטים למיניהם. ו- ביום ששי בודאי תהיה התקפת הספדים בכל המוספים הספרותיים, ובוה בודאי שאיני רוצה לקחת חלק.

הרגשתי רצון לספר עליה מעט. מעט עליה ומעט עלי וטיפה על החורף של שנת שבעים. היא היתה בשבילי ידידה וקוסמת, וסבתא. ובת השיר. היא דיברה אלי בגוף שלישי אך אמרה לי דברים קרובים מאוד. הספר שנתנה לי במתנה הוא אחת המתנות הנפלאות ביותר שקיבלתי בחיי. לעתים קרובות אני מעלעל בו וקורא שיר או שניים, ומביט לצדדים, אך יודע שהיא מת- כוונת אלי.

ומתוכחים ומחפשים נשים ורצים מבית לבית, מקפה לקפה, ורק אלוהים יודע מהיכן לקחנו זמן לכתוב שירים. בת-מרים הקשישה עמדה קטנה וזקופה, בצד השני של השירה, היכן שהמלים עומדות וקיימות ולא רצות ומצטלמות. פתחתי בחרדת קודש את הקובץ שנתנה לי, וקראתי את ההקדשה: „ליונתן - והוא יהונתן, והה“, כי ה"ה" השער לגצורות והפלאים שבחיים, בידירות חמה חמה, י. בת-מרים“.

מאז הספר הזה היה בכל מקום בו הייתי אני. נסעתי לאנגליה ללמוד, והוא גסע אתי. חזרתי והספר אתי. החלפתי בתים ודירות וארצות, וה- ספר הלבן של בת-מרים הלך אחרי לכל מקום. ואהבתי אותו בדיוק כפי שאהבתי את בת-מרים. בספר הזה מצאתי את האשה ואת הטבע, ארץ-

ישראל בדמדומי ערב, וחרדה של אשה ג'טושה ושכולה, ציפרים מוכרות ואבנים יקרות, בדידות וברכה, טל ורכבות, רוסיה והדרכים, יערות וברל כצנלסון, מלכות ואקליפטוסים, חכמה ויופי, אבל ואושר. שנים לאחר פגישתנו הראשונה, המפתיעה, הצגתי תכנית חדשה וקראתי לה „קוראים לוח אושר“, על פי אחד משיריה המקסימים של בת-מרים: „קוראים לוח אושר / כי שמו אין יודעים אל נכון / שתיקתו על שפתי מתביישת / ונשאת, ונשאת כדמיון“.

...על כן ילך שירי כמוני בסחרחרת ובחרות לחיות חיי שגיאות ועני ותפארת של בדידות“ (יוכבד בת מרים)

אני מרגיש רצון לספר עליה עכשיו. היא היתה בשבילי בת השיר, ו- נתנה לי חוס-בית בת-לאביב, אליה הגעתי המום עם שירים שכתבתי ושירים שלא כתבתי, ואהבה בכמויות ש- יספיקו לגדודים שלמים. גרתי לי בדיזנגוף שלושים ושש, ובת-מרים גרה מולי, בקו- מח גבוהה.

אני מרגיש רצון עז לספר עליה ועלי. דבר מוחה בא אלי באיחור, כמו תפארת שירתה. שנים לאחר שהכרתי אותה התאהבתי בשיריה. היתה לנו ידידות אינטנסיבית של שנה חל-אביבית אחת. אחר כך התרחקנו, היא לקומה הגבוהה שלה, ואני למסעותי הנמוכים והצעירים, והשארנו שירים זה לזה. חמישים שנה הפרידו בינינו, אך בת מרים היתה המשוררת שלי. ומעולם לא היה לי אומץ לומר לה זאת. כעת יש לי, אך היא כבר איננה.

הייתי בן עשרים, וודתי אמרה: „כדאי שבת-מרים תראה את השירים אם אתה באמת מתכוון לפרסם אותם“. היא סיפרה לי שבת-מרים היתה חברה טובה של סבתא דבורה, והיא תשמח אם נבקר אותה. נכנסנו לחדר קטן, עמוס ספרים, ורישומי בנה זוזיק, שנפל במלחמת השחרור בהרי ירושלים, קישטו את הקירות הלבנים. סוסים, כלבים, עצים ודמויות. אשה קטנה וזקנה, לבושה בצניעות שחורה, חייכה אלינו ודודה רות אמרה: „זו המשוררת שלנו“.

„יונתן ישתה תה או קפה?“ אמרה בת מרים. והסתכלתי סביבי, אולי קיים כאן יונתן גוסף ואני לא רואה אותו. לקח לי זמן רב, חודשים שלמים, להתרגל למנהגה של בת מרים לדבר בגוף שלישי. מנהג זה יצר בינינו ריחוק מקסים. הרגשתי שבעזרת הגוף השלישי היא מסמנת את כל המרחק אשר בינינו, ומבטלת אותו במחי יד. פעם ניסיתי לענות לה בגוף שלישי, והיא חייכה ואמרה: „הוא לא צריך לדבר כמוני. באמת, ידבר כפי רצונו. אך אשמח אם יקרא לי בת-מרים. יוכבד לא הולם אותי“.

היא קראה את שירי, ואמרה: „ישאיר לי אותם ליום יומים, אני צריכה להתרגל אליהם“. אחר כך נתנה לי ספר משלה. קובץ שירים בהו- צאת ספרית פועלים. כריכה לבנה. ספר עבה. ראיתי שאינה מורגלת לחלק ספרים שלה. היא היתה גבוהה מאוד: „אם קראתי את שירי“, אמרה, „יקרא גם הוא את שירי, וכך נעמיק את ההכרות בינינו“. שוב הסתכלתי לצדדים, אך ידע- תי כבר לבטח שהיא מתכוונת אלי.

גרתי בחדר קטן, והחורף של שבעים היה חורף לוהט. לאט לאט הכרתי את תל אביב. ישבתי ב„כסית“ והסתכלתי עמוק אל תוך אל- תרמזן. הכרתי משוררים צעירים שהתיחסו אל עצמם כמו אל אלים יוונים. בלילות היינו שותים

יפנית אמן